

КОНЦЕПТ ВЛАДИ У ФІЛОСОФІЇ Ж. ДЕЛЬОЗА

In this abstract author researched the most important postulates of the concept of power in the philosophy of G. Deleuze. Author also paid attention to the modern essence of power, its historical evolution and its impact on the whole system of social relations in the capitalistic societies. Connection between political power and technological machinery of the modern world is also analyzed through the theoretical approaches of post-structuralism.

Французький філософ Жіль Дельоз зробив чималий внесок у розробку постмодерністських концепцій влади. Філософія Ж. Дельоза формувалася з одного боку під впливом класичної філософії від стоїцизму до кантіанства, а з іншого боку – апелювала до авангардистських мистецьких течій та лівого радикалізму. Найповніше концепт влади Ж. Дельоза представлений у книзі «Анти-Едіп», яка була написана у співавторстві з Ф. Гваттарі.

У концепції Ж. Дельоза ключовим поняттям є поняття «бажання». Саме бажання пронизує всі соціальні інститути та зв'язки, а також змушує людину бути «машиною» для свого вираження. Поняття «машин бажання» та виробництва протиставляються теоріям суб'єкта і репрезентації. За Ж. Дельозом, в сучасній культурі вільні потоки одиниць, що виробляються «машинами бажання», постійно виявляються структурованими та обмеженими, «територіалізованими» в межах поля суб'єкту.

Саме кризь призму машинізації Ж. Дельоз і Ф. Гваттарі розглядали еволюцію суспільства та владних відносин. Вчені виділили три історичних типи соціальних машин:

1. Глибинна територіальна машина (дикунство), яка зайнята кодуванням потоків. Вона базується на архаїчній цілісності виробництва і землі як життєдайних начал і знаходить своє вираження у деспотії.

2. Трансцендентна імперська машина (варварство), яка зайнята перекодуванням потоків попередньої системи та її апарату. На даному етапі жорстокість змінюється на усвідомлений системний терор.

3. Сучасна іманентна машина (цивілізація), яка зайнята розкодуванням потоків у просторі капіталу. Вона робить абстрактне конкретним, натуралізує штучне. Сучасна іманентна машина прагне відродити деспотію за допомогою сучасних можливостей [2, с. 411].

В територіальній машині чи навіть у деспотичній соціальне та економічне відтворення завжди пов'язане із людським відтворенням. Сім'я відповідає суспільному устрою, відносини походження і союзу завжди вписані у структуру панування так, щоб її відзеркалювати. В капіталістичній системі все по-іншому. Соціальні відносини тут стосуються не окремих об'єктів, а виробничої діяльності як такої. Суспільство стало безпосередньо економічним, воно стало капіталом, і визнає лише умови

капіталу. Єдине, що має значення – це не виробники чи не-виробники, а сили та засоби виробництва як абстрактні кількості, які набувають обрисів конкретності, вступаючи у стосунки один з одним. Тобто елементи виробництва не відтворюються в якості самих людей, а знаходять в них простий матеріал, який форма економічного відтворення задалегідь організує в такому режимі, що він втрачає ознаки людського відтворення [2, с. 414-415].

Владі виробництва в наш час підпорядковуються також найабстрактніші та найзагальніші речі, в тому числі й поняття «смысл». У праці «Логіка смыслу» Ж. Дельоз зокрема зазначав: «...Смысл – це зовсім не принцип і не початок, це – продукт. Смысл – це не те, що можна відкрити, відновити чи переробити; він – те, що виробляється новою машинерією» [3, с. 99].

У праці «Гисяча плато», яка була продовженням «Анти-Едіпа», Ж. Дельоз і Ф. Гваттарі розрізняли машинне поневолення та соціальну підпорядкованість як два концепти історичних типів владарювання. У першому випадку поневолення існує тоді, коли самі люди є складовими деталями машини, яку вони компонують між собою та з іншими речами під контролем та керівництвом вищої єдності. У другому ж випадку мова йде про підпорядкованість такого типу, коли вища єдність конструює людину як суб'єкта, який співвідноситься з об'єктом, із чимось зовнішнім – тоді людина перестає бути компонентом машини, натомість вона стає споживачем. Перший випадок знаходить своє відображення в архаїчних суспільствах, а другий безпосередньо стосується сучасних капіталістичних держав. Людина в сучасних суспільствах не поневолена речами, а підпорядкована їм. В цьому сенсі сучасна держава замінила соціальне поневолення машинною контрольною системою. Отже, капітал конституює всіх людей як суб'єктів, але одні з них – «капіталісти» - виступають в якості суб'єктів висловлювання, які формують приватну суб'єктивність капіталу, тоді як інші – «пролетарі» – є суб'єктами висловлюваного, які підконтрольні технічним машинам [4, с. 776-777]. Так чи інакше, мова заходить радше про втрату суб'єктивності, бо ті межі сучасного капіталізму, в яких змушені існувати індивіди, обумовлюють не лише їхні соціальні функції, але й детермінують особистісні характеристики.

На відміну від моторизованих машин індустріальної епохи, кібернетичні та інформаційні машини постіндустріалізму продукують новий тип відносин між людиною та машиною, який здійснюється за допомогою термінів внутрішньої взаємної комунікації, а не термінів використання чи дії. Сучасне здійснення влади більше вкладається в поняття «репресія» чи «ідеологія», воно передбачає процеси нормалізації, модуляції, моделювання та інформації, які стосуються у першу чергу мови, сприйняття, бажання та ін. Саме ця сукупність включає в себе одразу і підлеглість і поневолення, взяті у своїх крайнощах, як дві одночасні частини, що постійно посилюють та підживлюють одна одну [4, с. 779].

Приватна власність та виробництво товарів, на думку Ж. Дельоза, підривають державу. Різні соціальні класи з'являються тому, що пануючі верстви більше не співпадають з державним апаратом. Держава – це не суспільно-економічна формація, вона є прагненням, яке переходить від деспота до підданих і від інтелектуального закону до цілісної фізичної системи. Прагнення держави, машини пригнічення, залишається прагненням, в структурі якого міститься бажаний суб'єкт та об'єкт бажання. Загалом бажання є тією операцією, за допомогою якої ідея держави входить у новий порядок речей [1, с. 197-198].

В даному контексті Ж. Дельоз намагався з'ясувати найбільш істотну тенденцію капіталізму. На його думку, капіталізм невтомно наближається до своєї межі, яка буде шизофренічною межею. Капіталізм постійно затримує та сповільнює ту саму тенденцію, яку сам же й розвиває; він постійно відкидає свою межу, в той самий час, коли до неї прагне. Капіталізм встановлює та відновлює всі різновиди залишкових, фальшивих та уявних об'єктів, за допомогою яких він хоче знову закодувати людську свідомість. Відбувається постійна анексія до загальних позначень – держави, батьківщини, сім'ї. Капіталізм постає як гігантська картина всього того, про що людство мріяло. Саме тому Ж. Дельоз і Ф. Гваттарі констатували: «Реальне не є неможливим, воно стає штучним» [2, с. 60].

У розумінні Ж. Дельоза, капіталізм є межею всіх суспільств, але ця межа є лише відносною. Розкодовуючи потоки, які попередні суспільно-економічні формації закодували, капіталізм у той же час хоче їх знешкодити та законсервувати. У свою чергу, шизофренія, будучи логічним завершенням глибинної тенденції капіталістичного виробництва, змушує потоки перейти у вільний стан. Таким чином, шизофренія становить собою абсолютну зовнішню межу капіталізму, його заміщення та загибель [2, с. 387].

Істинно вільним індивідом є шизофренік – деконструйований суб'єкт, який породжує сам себе як людину, позбавлену відповідальності, яка говорить від свого імені та є самотньою. Шизофренія індивіда у Ж. Дельоза виступає аналогом розірваності суспільства, а будь-яка нормальність – в якості соціального компромісу. Шизофренік, на відміну від параноїка, усвідомлює своє божевілля. Тому шизофренія постає як звільняюче начало для індивіда та революційна сила для суспільства [5, с. 283].

Отже, у концепції Ж. Дельоза розуміння сутності сучасної влади неможливе без процесів машинізації, якими просякнуте капіталістичне суспільство. Панування техніки як найвищий прояв влади при капіталізмі позначається не лише на «машинному» продукуванні потреб та бажань, але й конститує людську особистість таким чином, що вона сама постає як «машина бажання». Соціальні індивіди втратили автономію, яка надавала їм можливість впливу на процеси та умови розвитку суспільства. Ж. Дельоз залишив для сучасної людини нелегкий вибір – цей вибір пролягає між орієнтацією на параноїчний status quo та пошуком шизофренічного імпульсу, який би розламав структуру капіталістичного споживання і призвів до звільнення людського бажання.

1. Грицанов А. А. Жиль Делёз / Александр Алексеевич Грицанов. – Мн. : Книжный Дом, 2008. – 320 с.
2. Делёз Ж. Анти-Эдип: Капитализм и шизофрения / Жиль Делёз, Феликс Гваттари. – Екатеринбург : У-Фактория, 2008. – 672 с.
3. Делёз Ж. Логика смысла / Жиль Делёз. – М. : Академический Проект, 2011. – 472 с. – (Философские технологии).
4. Делёз Ж. Тысяча плато: Капитализм и шизофрения / Жиль Делёз, Феликс Гваттари. – Екатеринбург: У-Фактория; М. : Астрель, 2010. – 895 с.
5. Дьяков А. В. Философия пост-структурализма во Франции / Александр Владимирович Дьяков. – М., Нью-Йорк, СПб. : Издательство «Северный Крест», 2008. – 364 с.

Володимир Басараб

ОСНОВИ РОСІЙСЬКОЇ МЕНТАЛЬНОСТІ ТА ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ КРИЗЬ ПРИЗМУ ЕКУМЕНІЧНИХ ІДЕЙ А. ШЕПТИЦЬКОГО

The Problem of Unity of Churches in the Light of Ecumenical Ideas of Metropolitan A. Sheptycky. Annotation. This article analyzes one of the aspects of formation of ecumenical ideas of A. Sheptycky. It was apprehended the arguments of A. Sheptycky on necessity of the creation of the Greek Catholic Church in the Russian empire and his steps to the achieving this goal.

Андрей Шептицький є видатною постаттю ХХ століття. «Очолюючи протягом сорока чотирьох років греко-католицьку церкву, митрополит А.Шептицький (1865-1944рр.) здійснював безпосередній вплив на релігійні, національно-культурні та суспільно-політичні процеси, що відбувалися в Україні і в цілому у Східній Європі в першій половині ХХ століття. В його практичних діях та теоретичних надбаннях відобразилась ціла епоха боротьби українського народу за державну незалежність, досягнення релігійної та національної єдності» [2, с.3]. За спостереженням М. Вавжонка, А. Шептицький орієнтувався на кирило-мефодіївської ідеї і вважав, що «немає кращих або гірших культур, немає кращих або гірших народів» [1, с.26].

А. Шептицький пропагував ідею об'єднаного християнства, відкидаючи можливість ізолюваного існування народів, він прагнув досягти своєрідного синтезу культур та віри. «Тому намагався поєднати містицизм з ефективністю екуменічної діяльності на практиці, - зауважує М.Вавжонек. – Він заглибився у східну традицію, у праці великих богословів Сходу, але, одночасно, був дуже ефективний у своїх діях у Ватикані, де не було місця для містики, а замість того існувала дуже реальна й «з того світу» церковна інституція. Він прямував до відновлення аскетичного життя, відбудував дух